

A mai magyar város élete.

Dr. Lukács Ödön

ny. miniszteri osztályfőnök, M. Városok Orsz. Szövetségének alelnöke.

A társadalmi és gazdasági élet az utolsó két évtized alatt nagy változáson ment keresztül. Ez a változás a városok arculatán nagyon meglátszik. A gondterhes idők a közfeladatok számát állandóan növelik, a törvényhozók szünet nélkül találnak oly új területeket, amelyekre az állami gondozást ki

kell terjeszteniök. Elhatározásaikban a távolabbi, a jövő magyar élet aktuális problémái lebegnek szemük előtt, amelyek megoldásában a magyar városoknak tekintélyes szerep jut.

A csonkaország városaira a nemzeti hagyomány az eddiginél sokkal nagyobb feladatokat hárított, de a városok minden erőfeszítéssel azon vannak, hogy feladatainknak eleget tegyenek. Nagy-Magyarországon *1914-ben* nem kevesebb mint *139 város* volt, a trianoni megcsonkítás után azonban *csak \$6 maradt*. A Felvidék, Kárpátalja *visszacsatolása után* Budapesttel együtt városaink száma ezidő szerint *68* és pedig a székesfőváros, 13 törvényhatósági és 51 megyei város.

Az ország lakossága a különféle *községi települések* között a felvidéki és a kárpátaljai területgyarapodás után a következőképpen oszlott meg: Budapest székesfőváros lakossága 1,060.000, a 13. th. város lakossága 767.075, 51 megyei város lakossága 1,320.619, községek lakossága 7,602.128, az egész lakosság 10,750.000. A városokban tehát ez idő szerint 3,147.694 személy, vagyis, az egész lakosság 34 %-a lakik.

Budapest az egyetlen város, melynek 1 milliónál több lakosa van. Nagyság szerint utána következik Szeged 135.074 lakossal. Budapestet öt megyei város és 17 nagy község veszi körül, ezek a telepítések Budapesttel teljesen szomszédosak, és nemcsak közigazgatásilag, hanem közlekedésügyileg is a legszervesebb kapcsolatban vannak a fővárossal. Ezeknek a városoknak és községeknek összes lakossága kerekén 400.000 före rúg, úgy, hogy a székesfőváros egy oly településnek tekinthető, amelynek összlakossága majdnem eléri a másfél milliót.

A múlt év őszi hónapjai óta lepergett események után az ország területének nagysága 117.141 négyzetkilométer, vagyis 20,355.908 katasztrális hold. Ebből a területtől a városokra 2,038.991 katasztrális hold esik, vagyis *a városok területe az ország egész területének 10 %-a*.

A városok magva a forgalmi gócpontokon, várak tövében, püspökségek székhelyén való település volt, fejlődésüket a királyok kiváltságlevelek adásával segítették elő. E kiváltságlevelek a letelepülőknek nemcsak a közteherviselés terén biztosítottak bizonyos kedvezményeket, de a helyi ügyeik intézésében is bizonyos önállósággal ruházták fel őket, amely alapja, forrása a mai városi önkormányzati jognak.

A legjelentősebb kiváltságlevelet IV. Béla adta 1244-ben Budának.

Magyarország alkotmányos élete egy több mint ezeréves múltra visszatekintő szokásjogból fakad. E szokásjog helyébe az állami élet fejlődésének megfelelőleg írott törvények léptek.

A jelenlegi *városjogot* különböző különálló törvények szolgáltatják. Nincs tehát Magyarországon egy, az egész alkotmányi kérdést átölelő alaptörvény. E tekintetben Magyarország helyzete hasonlít az angol viszonyokhoz; az alkotmány nem írásos törvényeken, hanem a történelmi fejlődésen alapszik.

Nincs tehát — mint pl. Németországban — törvény által szabályozott egységes községi rendtartás.

E most vázolt körülmény adja magyarázatát a magyar önkormányzati testületek (vármegyék, városok, községek) szervezete és jogélete kifejlődésének. A városok kiváltságos jogainak tartalma, az igazgatásra való berendezése, a városi célkitűzések kijelölése a német szellem hatására vall.

A XIX. század derekától indult meg a városok nagyarányú fejlődése. Ez indította a törvényhozást arra, hogy a városok helyzetét az *1886. évi XXI. és XXII. törvénycikk*ekkel alapvetőleg szabályozza. E törvények megszabták a városok autonom jogának, szervezetének kereteit, s ezenkívül szabályozták háztartás vitelének pénzügyi alapjait. A fejlődés kezdő fokán e törvények keretei között megtalálták a városok önkormányzatuk életlehetőségeit. A törvényalkotás óta eltelt első negyed század gazdasági és kulturális munkája azonban reá birta a városi igazgatást arra, hogy az állam által kötelezőleg előírt kötelességeken messze túlhaladjon, s ezek mellett a saját kezdeményezéséből is új feladatkört teremtsen magának.

E megsokasodott teendők egyfelől a közigazgatást alakították át, s fokozták az önkormányzati élet fejlesztése iránti igényeket, másfelől oly nagy költségeket is okoztak, amelyek a város rendelkezésre álló anyagi erőit igen nagy mértékben vették igénybe. Egy negyed század fejlődése után tehát az 1886. évben megszabott törvényes keretek már oly feszélyezőnek bizonyultak, hogy teljesen átment a köztudatba a szerves városi törvény megalkotásának szüksége. A gyökeres reform megalkotásának azonban — bár fontosságát és sürgősségét minden oldalról elismerték — jelentős akadályai merültek fel, s ezért a törvényhozás az 1912. évben a „Városok fejlesztéséről” szóló LVIII. törvénycikkkel csak részleges reformot valósított meg. Az állam teljesítőképességével számotvetve 4 millió koronát bocsátott a városok rendelkezésére, s további 4 milliót pedig évenként való fokozatos emelkedéssel a városi rendőrség fejlesztésére jelölt ki. Ezenkívül a városokat részben megszabadította azoktól az egykor szükséges korlátnak szánt vagyonjogi, gazdaságviteli rendszabályoktól, melyek a tapasztalat szerint már csak akadályozták őket haladásukban.

A törvényhozás azonban feladatát megoldottnak az 1912. évi LVIII. t.-c. meghozatalával nem tekintette, mert a törvényben olyképp rendelkezett, hogy az életbeléptetéstől számított két éven belül a városok szervezetéről, közigazgatásáról, háztartásáról, úgyszintén a városi rendőrségek országos rendezéséről törvényjavaslat terjesztendő elő. A világháború kitörése miatt ennek a rendelkezésnek eleget tenni nem lehetett.

A *világháború után* való helyzetre nézve szolgáljanak némi tájékoztatóul a következő háztartási adatok: 109 rendezett tanácsú városból a trianoni szerződés meghagyott 35-öt. E 35 rendezett tanácsú város háztartási rendes kiadása az 1923. évben 23,088.544 korona volt.

E kiadásoknak kb. egy harmadrészét 7,853.029 koronát városi pótdából fedezték. A pótdó kivetésének legalacsonyabb kulcsa 49 %, legmagasabb 210 % volt.

E városok háztartási rendes kiadásai az 1920. évben 140,991.299 koronára emelkedtek. A pótdó e szükségletek fedezéséhez nagyjából változatlan arányban 47,420.050 koronával járult, s legmagasabb kivetési kulcsa az összes állami adók után 390 %-ra, kizárólag a földadó után pedig 500 %-ra szökött fel.

A törvényhatósági joggal felruházott városok száma a trianoni békeszerződés folytán 25-ről — Budapestet ide nem számítva — ío-re apadt. E ío város háztartási rendes kiadása az 1913. évben 30,854.751 korona volt, amelynek valamivel több mint egy ötöd részét a városi pótdából származó 5,624.683 korona fedezte. A pótdó kivetési kulcsa 25—82 % között mozgott. Az 1920. évben a törvényhatósági joggal felruházott városok rendes kiadása 233,780.624 korona volt, mellyel szemben a pótdó bevétel 49,684.033 koronával szerepelt, s a pótdó kivetési kulcsa 50—350 % között váltakozott.

Az 1913-tól 1920. évig terjedő hét év alatt, tehát egyéb helyi köztehetől eltekintve, kizárólag csak a pótdó kulcsa úgy a rendezett tanácsú, mint a törvényhatósági joggal felruházott városoknál több mint 200 %-os emelkedést mutat, ami jórésben a korona elértéktelenedésének is a folyománya. Ez az elértéktelenedés azonban s általában a változott gazdasági viszonyok igen különbözőképen éreztették hatásukat a különböző jövedelmek birtokosaira, s ezért a tetemesen felemelt pótdó kulcsa az adóztatásban való aránytalanságot az eddigi helyzettel szemben jelentékenyen fokozta. Az államkincstár ily helyzetben növekvő államsegélyeket engedélyezett a városok részére. A városok és az állam részéről meghozott e nagyarányú áldozatok ellenére a városok alkotó munkája úgyszólván szünetelt. Későbbi időben az állam már a városokat a rendőri kiadások legnagyobb része alól mentesítette, a bevételeiket pedig jelentékenyen fokozta akkor, amidőn a forgalmiadó kezelési teendőinek elvállalása ellenében az általános forgalmiadó egyrészét a bor és hús-fogyasztási adót, valamint az italmérési illetéket a városi háztartás céljaira átengedte. A városok háztartási kérdései azonban e részleges intézkedésekkel sem nyertek megoldást.

A városi intézmények a világháború után lerongyolódtak, új befektetéseket igényeltek, féltő volt, hogy működésükben súlyos fennakadás áll be. A munkanélküliség ijesztő módon nőtt, a közvélemény közmunkák megindítását sürgette, a városi pénztárnak pedig tartalék készletei nem voltak. A városok megnövekedett hiteligényeikkel a bankokhoz hiába fordultak, a külföldi hitelforrások elzárkózása, a belföldi nagy tőke hiány a bankok hitelpolitikáját nagyon tartózkodóvá tette.

E súlyos helyzet a városi közhitel rendezését halaszthatatlanná tette, s állami érdekek szempontjából is igen fontos volt, hogy a városi hitelügyek

indokolt és gyors kielégítésének módja megtaláltassék. A magyar kormány a beszerzett adatokból megállapította, hogy a városok okszerű gazdálkodást folytatnak, túlnyomó részben oly befektetésekre kívánják a hitelt felhasználni, amelyeknek tulajdonképpen az a szerepe, hogy a városi társadalom széles körzetéből felszívják az anyagi erőt a közület számára. A kölcsönből tervezett beruházások a hasznothajtó és merő kulturális jelleg kedvező arányával, csak előnyös befolyással lesznek a városok hitelképességére, ezért a kormány egy a pénzpiacon teljesen egyedül álló kötvény típus creálásával megteremtette a városoknak a külföldi hitelforrásokkal való közvetlen kapcsolatát.

A kölcsön kötvényeknek a new-yorki pénzpiacon való elhelyezését a Speyer et Co new-yorki cég vállalta „Magyar Egyesített városi kölcsön 20 éves 7 ½ %-os biztosított törlesztéses arany kötvények” neve alatt 82 %-os elszámolási árfolyamon 10 milliós dollár névértékben. Egy év múlva az előbbivel azonos kötvény típus kibocsátása ellenében 89 %-os elszámolási árfolyamon évi 7 %-os kamatozás mellett 20 éves törlesztésre 6 millió dollárt vettek fel a városok. E kölcsönök felvétele ellen a későbbi években bíráló hangok emelkedtek, amelyek bizonyára elhallgattak volna, ha a kölcsönfelvétel körülményeivel, felszámolásának módjával s gazdasági hasznával közelebbről megismerkedtek volna. A kölcsön előnyös volt, mert hosszűléjáratú hitelkínálattól a bankok általában még ma is tartózkodnak. A városok különben előnyösebb feltételek mellett vették fel a kölcsönt, mint a csonka állam a maga kölcsönét, pedig azért a népszövetség szavatosságát vállalt. A városokat nem kényszerítették a Speyer kölcsön felvételére, amit legjobban igazol az, hogy az 55 város közül 39, illetve a második kölcsönt csak 33 város vette fel. A városok eredetileg jóval nagyobb összeget igényeltek, s az igényléseket épen a kormány szorította le a városok vagyoni és jövedelmi viszonyainak figyelembevételével. A felvett Speyer kölcsönök gazdaságos felhasználását igazolja az, hogy a kölcsöntökének a th. városok mintegy 70 %-át 23,781.677 pengőt, a megyei városok pedig mintegy 68 %-át 30,903.223 pengőt hasznothajtó célokra fordítottak.

A Speyer kölcsönök évi annuitása a th. és a megyei városoknál együttesen 8,765.569 P; ezzel szemben az ezen kölcsönökből a városok által hasznothajtó célokra történt beruházások már az 1930. évben 10,704.877 P-t jövedelmeztek a városoknak; vagyis a Speyer kölcsönből létesített hasznos beruházások jövedelme a nem jövedelmező célra történt beruházásokra eső 19,456,382 P után fizetendő annuitásrészt is fedezte. A Speyer kölcsönök évi annuitás terhe a kölcsönben résztvevő városok 1932. évre előirányzott háztartási összes kiadásának csak 9.7 %-át tette ki. A későbbi években e helyzet még lényegesen javult is. Ha egyes városok, mint pl. Hódmezővásárhely és Kiskunfélegyháza, nehezen tudnak megküzdeni a Speyer kölcsön terhével, ennek oka az, hogy azt a kormány intelme dacára, vagy olyan beruházásokba fektették, ami közvetlen hasznot nem hoz, (Hódmezővásárhely főleg utakat épített)

vagy pedig olyan intézmények létesítésére fordították (szálloda, fürdő, stb.), amelyek a hozzájuk fűzött reményeket be nem váltották.

A Speyer-féle kölcsönök terheit különben jelentős mértékben enyhítette a kormánynak 450/1933. P. M. sz. rendelete, amely 1933. márciustól kezdődően a kölcsön törlesztését átmenetileg felfüggesztette, a kölcsön után fizetendő kamatot pedig 5 %-ra szállította le. Azonkívül a kormány a legsúlyosabb helyzetben lévő városoknak jelentős segélyeket adott a forgalmiadó többlet alapból (volt olyan város, melynél ez a segély a Speyer kölcsön annuitásának összegét meg is haladta). A kormány ezen gondoskodásának volt az eredménye, hogy az 1932. évben a városok háztartás vitelének akadályai elháríthatók voltak.

A városi közéletre 1927. év óta eseményeiben jelentős, anyagi vonatkozásaiban terhes időszak következett. A legutóbbi 10 év a nemzeti erőfeszítés ideje volt. A súlyos helyzetből eredő szociális és anyagi bajok, igazgatási nehézségek arra vezettek, hogy a kormányzat a központi hatalom erősítésének politikai alap gondolatára helyezkedett és oly fejlődési folyamat indult meg, amely a városi autonómiákat lényegében szűkebb térre szorította vissza. Kitűnik ez az *lyii óta* hozott törvényekből és ezek alapján kiadott rendeletekből.

E törvények az autonómiát érintő mélyreható szabályozást *szervezeti, igazgatási és városgazdálkodási* téren vitték keresztül.

Az 1929. évi XXX. t.-c. a vidéki városi törvényhatósági bizottság, illetve megyei városi képviselőtestület megalakítását szabályozta, s a th. bizottságba a szakszerűség, a vallásfelekezetek képviselőit is bevonta, s ezenkívül az egyes érdekképviselőknek is helyet biztosított, örökös tagsági helyet is létesített, s egyes hivatali állásokat is felruházott a városi képviselőtestületében tagsági helyvel. Szervezte e törvény a kisgyűlést. A rendezett tanácsú városoknak a megyei város elnevezést adta. Szabályozta e törvény a városi th. bizottság és képviselőtestület megalakításánál követendő és jogorvoslati eljárást. Szabályozta a th. bizottság, képviselőtestület és kisgyűlés hatáskörét és a tanácskozás módját, megszüntette a városok tanácsát azokban az ügyekben, amelyek a törvény meghozatalát megelőzőleg törvény vagy szabályrendelet értelmében a törvényhatósági, illetőleg rendezett tanácsú városi tanács intézkedő hatáskörébe tartoztak, a határozathozatal jogát egyéni hatóságként a polgármesterre ruházta. Megszüntette az állandó és bíráló választmányt. Biztosítja e törvény a minisztériumnak azt a jogát, hogy a városi törvényhatósági bizottságot feloszthatja, és pedig akkor is, ha működése olyan irányt vesz, amelynek következtében a törvényhatóság gazdasági helyzete válságossá válhatik. Végül a törvény rendelkezik a közigazgatási tisztviselők és egyéb alkalmazottak személyi és szolgálati viszonyaira vonatkozólag.

A székesfővárosra az 1930. évi XVIII. t.-c. s ennek egyes rendelkezései módosításáról szóló 1934. évi XII. és az 1937. évi III. törvények rendelkeznek. Ezek szerint lényegesen kibővült a főpolgármester joga. A kezdő állá-

sokra való kinevezés joga őt illeti, ő nevezi ki a számvevőségi tisztviselőket és egyes orvosi kategóriákat. Az 1930. évi törvény a székesfőváros számvevőségétől teljesen független *számszéket* is szervez és azt közvetlenül a főpolgármester rendelkezése alá bocsátja, akinek ily módon a polgármestertől teljesen független szerv áll rendelkezésére, a vagyonszámvetési és ellenőrzési jogának érvényesítése céljából.

A főpolgármester felügyeleti hatásköre tehát bővült, állását már nem választás útján, hanem a minisztérium előterjesztésére államfői kinevezés útján nyeri, amely alól bármikor felmenthető.

Érdekes, hogy az 1872. évi 400 törvényhatósági bizottság tagszámát az 1934. évi XII. t.-c. 170-re csökkentette, mert a túl népes kollegiális testület tanácskozásaiban és a határozathozatalban nagy számánál fogva nehézkes.

Mélyreható rendelkezéseket az *önkormányzati testületek háztartására* vonatkozólag az 1927. évi V. t.-c. tett abból a célból, hogy a szükséges takarékoság az önkormányzati testületek háztartásában is kellőképpen érvényre jusson. Megállapította a költségvetések összeállításának módját, idejét, felhatalmazza a belügyminisztert, hogy a pénzügyminiszterrel egyetértve, a költségvetéseket jóváhagyja, indokolt esetben azok egyes tételeit leszállíthassa, felemelhesse, törölhesse, a törvényhatóságra rótt kötelezettség teljesítésére szükséges kiadást abba felvétethesse, vagy a jóváhagyást megtagadhassa, a városokat új költségvetés készítésére utasíthassa, s ha pedig a jóváhagyás megtagadása esetében az érdekelt város a költségvetést első negyedévi időszakának végéig jóváhagyásra alkalmas költségvetést fel nem terjesztene, a belügyminiszter a pénzügyminiszterrel egyetértve jogosult a városnak arra az évre érvényes költségvetését megállapítani.

A községi pótagó mértéke felől tehát végeredményben a belügyminiszter a pénzügyminiszterrel egyetértve határoz. E törvény a városok zárszámadásainak felülvizsgálatára vonatkozólag is rendelkezik s a belügyminiszter felülvizsgálati jogkörét a megyei városok zárszámadásaira is kiterjeszti.

Felhatalmazza e törvény a belügyminisztert és a pénzügyminisztert, hogy a székesfőváros, törvényhatósági és megyei város háztartását, közintézményeinek, üzemének, vállalatainak gazdálkodását — még ha részvénytársasági formában működnek is — továbbá a pénzkézelés és számvitel módját bármikor megvizsgálathassa, indokolt esetben egyes üzemek közvetlen ellenőrzésére a város terhére pénzügyi ellenőrt rendeltethessen ki, akinek jogában áll indokolt esetben egyes kiadások utalványozása ellen óvást emelni, s a belügyminiszter rendelkezéséig annak foganatosítását meggátolni.

A belügyminiszter a városokat igazgatási szervezetük kiépítésére, pótlására, a személyzeti létszám apasztására, gazdálkodásuk megfelelő szabályozására kötelezheti.

Bármely alakban működő nem gazdaságos, vagy nem közszükségletet szol-

gáló városi üzemek, vállalatok, intézetek korlátozását, átalakítását, összevonását, vagy megszüntetését elrendelheti.

A most ismertetett törvényes rendelkezéseket még szigorítja, s a belügyminiszternek még hatékonyabb felügyeletet, sőt beavatkozási rendelkezési jogot biztosít a városi gazdálkodás terén az 1931. évi XXIV. t.-c. és az 1932. évi VII. törvénycikkeken alapuló 4600/19.33. M. E. sz. rendelet. A magyar kormányt kétségkívül az a törekvés indította ennek a rendeletnek a megalkotására, hogy eleje vétessék az üzemek, intézmények vezetése körüli esetleges visszaéléseknek, másrészt, hogy a kormány módot nyerjen arra, hogy a városi üzemek, vállalatok, intézmények vezetését beavatkozás útján racionálisabbá tegye.

A most ismertetett rendelkezések mellett autonom jogi szempontból is érzékenyen érinti a városokat a *hatósági orvos*-szolgálatról és a közegészségügyi törvények egyéb rendelkezéseinek módosításáról szóló 1936. évi IX. t.-c. A törvény az egészség gondolatát állampolitikai vezérgondolattá emeli, és az egészségügy államosítására irányul.

A városok elismeréssel fogadták a törvényt, rendelkezéseit, nem tévesztették szem elől, hogy a 60 éves egészségügyi alaptörvényünk sok helyesbítésre szorul, s hogy az egészségvédelmi rendszer célszerű és hatékony kiépítéséhez, az egészségügyi közigazgatás átszervezéséhez szükséges volt a tisztiorvosok, illetve a tisztii főorvosok államosítása; azonban ez államosítás az autonom jogok lényeges korlátozását jelenti, ami annyival inkább érzékenyebb hatást váltott ki a városoknál, mert a városoknak kell viselniök a törvény szerint a tisztii főorvos és orvosok kiküldetési illetményeit, dologi szükségleteit, a városoknak kell gondoskodni a szükséges segédszemélyzetről, a városokat terhelik az állami szolgálatba át nem vett főorvos, városi tisztii orvos, megyei, városi orvosok szabályszerű elbánás alá vonásával felmerülő költségek, és miután a tisztii orvosok gyógyító orvosi szolgálatot nem végezhetnek, a városok kötelesek a városi orvosi állásokat rendszeresíteni, sőt a városi orvosi létszám kiégésére is kötelezhetők. Mindezekon felül az egészségvédelemre szükséges költségeknek a városok költségvetésébe való felvétele is elrendelhető, sőt az állami tisztii főorvosok és tisztii orvosok illetményeinek fedezéséhez is kötelesek hozzájárulni. A törvény tehát a városokat újabb pénzügyi megterheléssel sújtja.

Kisebb mérvben korlátozza a városi autonómiát a *tűzrendészet* fejlesztéséről szóló 1936. évi X. t.-c. E törvény rendelkezései szerint a városok kötelesek hivatásos tűzoltóságot fenntartani, amelynek főparancsnokát és parancsnokát az illetékes főispán, Budapesten a főpolgármester nevezi ki. E szabályozás a tűzoltóparancsnoki állásra való kinevezés jogát az autonom jogkörből kiemelte.

Különös fontosságú a városokra nézve az 1938. évi II. t.-c, amely szerint 1938. évi április hó 1-től a *városok számvevőségi* szolgálatát állami tisztviselők látják el. E törvény meghozatalára annak indokolása szerint az egyes

városok gazdálkodásában felmerült és nyilvánosságra jutott szabálytalanságok és mulasztások szolgáltatnak okot. A városoktól távol áll, hogy a kormányhatósági ellenőrzés elmélyítése ellen foglaljanak állást, nem vitatható azonban, hogy az állami számvetőségi tisztviselők ellenőrzése nem csak a közigazgatási számvitelre terjed ki, hanem a városi közjöveldmek kivetésére, nyilvántartására, beszédésére és felhasználására is, így tehát a város gazdasági életére és tevékenységére lényeges befolyást gyakorolnak oly tényezők, akik megbízatásukat nem az autonómia hivatott képviselőitől, esetleg azok akarata ellenére nyerik. E törvény is a városoknak kiadási többletet okoz.

Városi törvényhatósági jog tartalma felöleli: a) belügyekben a törvény korlátai között való önálló intézkedésnek, b) közigazgatási ügyekben az alsó- és középfokú bíraskodásnak, c) az állami igazgatás közvetítésének, s végül d) a tisztviselői választásnak jogát. A városi törvényhatóság ezenkívül élhet a törvényhozáshoz és a kormányhoz közérdekű és politikai ügyekben a felírás jogával.

Az ország közigazgatási beosztása ma 31 vármegyei, s ezenkívül 14 városi törvényhatóságra oszlik. A városi törvényhatóságok között Budapest székesfőváros különleges helyzetet foglal el, melyet külön törvények szabályoznak.

Magyarországon *alapvető helyhatósági egységek* a *községek*, a *megyei* és a *törvényhatósági joggal felruházott városok*, melyek az elsőfokú közigazgatást területükön valamennyien ellátják. Ezek közül a helyi önkormányzati jogkörnek egészét a törvényhatósági joggal felruházott városok gyakorolják, amelyek az állam-kormányzat közvetlen ellenőrzése alatt állanak. A megyei városok szűkebb hatáskörrel a vármegye felügyelete alá vannak helyezve. A közigazgatási szervezet kezdőfokán vannak a községek. A megyei városok és a kormány közé közvetítő hatóságként a vármegye ékelődik.

Budapest székesfőváros szervezetében az önkormányzati jognak letéteményese a törvényhatósági bizottság, amely 108 választott tagból, 19 érdekképviseleti tagból, 22 élethossziganra választott tagból és néhány olyan tagból áll, akiket a tagság hivatali állásuknál fogva illet meg.

Törvényhatósági választó joga van annak, aki megfelel azoknak a kelleknek, amelyeket az országgyűlési képviselői választójogra vonatkozólag az 1925. évi XXVI. t.-c. előír, ha az összeírás évét megelőzően hat év óta állandóan megszakítás nélkül a székesfőváros területén lakik. A *törvényhatósági bizottság közgyűlése* gyakorolja: a fővárost megillető politikai jogokat, a felírási, levelezési, kérelmezési és panaszjogot, alkotja a szabályrendeleteket, megalkotja a közigazgatási kerületeket, felügyeletet gyakorol önkormányzati szerveinek működése felett, megválasztja bizottságait, állásokat szervez és megszüntet, megállapítja a székesfőváros alkalmazottainak illetményeit, választja a törvényben megjelölt tisztviselőket, választja valamely közjogi szervhez küldöttjeit, illetve képviselőit. Megállapítja a költségvetést, zárszámadást, va-

gyonleltárt, vagyonmérleget. Határoz a székesfőváros javára szedhető közszolgáltatások (adók, pótlékok, vámok, illetékek, helypénzek, díjak, járulékok) bevezetése, megváltoztatása, megszüntetése tárgyában, határoz közművek, üzemek létesítése, megszüntetése tárgyában; határoz 500.000 P értéket meghaladó vagyonszerzés, elidegenítés, megterhelés ügyében, tárgyalja a város-szabályozási terveket.

A törvényhatósági bizottság elnöke a *főpolgármester*, akit az államfő nevez ki s bármikor felmenthető. A főpolgármester szószólója a minisztériumnál a főváros érdekeinek, viszont a székesfőváros közigazgatása körében örökös az állam érdekei felett, felügyel a törvényhatóság közigazgatásának egész menetére, különösen arra, hogy a törvények, a miniszteri rendeletek és a szabályrendeletek végrehajtása pontos legyen.

A város önkormányzatának első felelős tisztviselője a *polgármester*, akit munkájában két alpolgármester segít. A polgármestert, alpolgármestereket, a tanácsnokokat, az árvaszéki elnököt és tiszti főügyészt a törvényhatósági bizottság választja. A legelső fizetési osztályba tartozó állást betöltő tisztviselőket a főpolgármester, a többiek pedig a polgármester nevezi ki. A polgármester és az alpolgármesterek megbízatása hat évre, az összes többi tisztviselők megbízatása élethosszig) anra szól. A polgármester és alpolgármesterek megválasztását az államfő erősíti meg. A polgármester képviseli a fővárost, kormányhatóságokkal, vagy harmadik személyekkel szemben közigazgatási hatósági hatáskörbe tartozó vagy vagyoni jogi ügyekben végrehajtja a törvényeket, rendeleteket, határozatokat, vezeti és ellenőrzi a székesfőváros egész gazdálkodását, rendelkezik a főváros tisztviselőivel, gyakorolja a kinevezési és fegyelmi jogkört. A főváros 14 közigazgatási kerületre oszlik, amelynek vezetője a *kerületi előljáró*.

A *törvényhatósági joggal felruházott város* jogainak egyetemét a törvényhatósági bizottság képviseli. Ezeknek taglétszáma 160—180; átlagban 500 lakosra esik egy bizottsági tag. A tagoknak $\frac{2}{3}$ részét az összes választók, $\frac{2}{5}$ részét a legtöbb adót fizetők választják, $\frac{3}{5}$ része a szakszerűség képviselőiből, az érdekképviselők és az egyes vallásfelekezetek vezetőiből és kiküldötteiből kerül ki. Vannak ezenkívül életfogytiglanra megválasztott (örökös) tagok is, és oly tagok, akiknek hivatalból van szavazati joguk. A törvényhatósági joggal felruházott városok törvényhatósági bizottságának (közgyűlés) jogköre csekélyebb eltéréssel egyezik a székesfőváros törvényhatósági bizottságának jogkörével. A törvényhatósági városok élén áll a polgármester, akit a törvényhatósági bizottság választ. A kormány politikai megbízottja a főispán, akit a belügyminiszter javaslatára az államfő nevez ki.

A *megyei városok* autonóm testületét képviselőtestületnek nevezik, a tagok száma 60 és 120 között mozog. A tagok felét az összes választók választják, fele pedig a legtöbb adót fizetők köréből kerül betöltésre. A polgármestert a képviselőtestület 10 évi időtartamra választja. A megyei városok köz-

vetlen felügyelője a vármegye, az állami felügyeletet pedig a belügyminiszter gyakorolja.

A megyei városok képviselőtestületének jogköre kisebb eltéréssel egyezik a törvényhatósági joggal felruházott városok törvényhatósági bizottságának jogkörével, de a kormányhoz közérdekű és politikai ügyekben a felírás politikai jogával nem élhetnek, és közvetlen a vármegye felügyelete alá vannak behelyezve.

A városok önkormányzati kötelező hatásköre a következő: 1.) A törvényben megállapított módon való szervezkedés, 2.) e szervezet és az önkormányzati működés költségeiről a törvényes korlátok között való gondoskodás, 3.) a törvényes kormányrendeletek végrehajtása, 4.) fokozatos és a város anyagi erejéhez mért gondoskodás: a) a város szabályozási tervének és építési módjának megállapításáról, b) a városi utcák, terek és hidak építéséről és fenntartásáról, c) a vízellátásról, d) a csatornázásról, e) közvilágításról.

Tetszőleges (facultatív) hatáskör: a városok önkormányzati joguknál fogva mindazon közszükségletek kielégítését vonhatják közhatalmi körökbe, amelyek törvénnyel nincsenek az államnak fenntartva. Az ily határozatok a vagyonsfelügyelő hatóság jóváhagyását igénylik.

A *közegészségügyek* intézése Magyarországon jórészt állami feladat. Kórházaink száma 291 volt az 1935. év végén 47.000 ágygal. Ebből az állam kezében 73, a városok tulajdonában 14 kórház van, de jelentős anyagi támogatást nyújtanak a területükön letelepedett vármegyei és más kórházaknak. A városok 13 helyen tartanak fenn önálló tüdőbeteggondozót, 15 helyen pedig jelentős összeggel járulnak hozzá az állami intézmények fenntartásához. Más egészségvédelmi intézetet is tartanak fenn és támogatnak a városok. Húsz városban van városi mentőszolgálat, 12 Jielyen pedig részlegesen vesz ebben részt a város. Fürdője 20 városnak van saját tulajdonában.

A *főváros közegészségügyi igazgatása* kettős, és pedig preventív és gyógyító. Az előbbit szolgálják a tüdőbeteggondozó intézetek, a fertőtlenítő intézet, a közegészségügyi és bakteriológiai intézet, az idegbeteggondozó és tanácsadó állomás, a köztisztasági hivatal. A főváros 1917-ben építette fel az első tüdőbeteggondozó intézetet. Ezidőszerint a főváros 10 intézetből álló gondozó hálózatot tart fenn, amelyet szervesen egészít ki az 1931-ben épült fekvőcsarnok. A tüdőbetegek halálozási arányszáma az intézetek létesítése folytán lényegesen javul. 1918-ban a halálozási arányszám 4.23 %, a gondozó hálózatok teljes kiépítése után ez a szám 1.23 %-ra zsugorodott össze. Az intézetek népszerűségét igazolja, hogy 1930-ban az összes vizsgálatok és kezelések száma 190.000 körül volt, ma 2,500.000-ret is eléri. Az *anya- és csecsemővédelmet* a székesfőváros az Országos Stefánia Szövetséggel bonyolítja le. Szükség esetén a csecsemő tápszert, tejkészítményt, tejet és gyógyszert kap. Ezt kiegészíti az ingyen csecsemőkelengye kölcsönzése, az anyának és a gyermeknek 9—12 hónapig tartó teljes ellátása.

A főváros egészségügyi igazgatásának igen elismert része az *iskolaorvosi intézmény* is, melynek keretében történik a községi iskolák tanulóinak a testnevelés és sportolás szempontjából való orvosi felügyelete.

A székesfőváros ezidőszerint n kórházat tart fenn, 7.500 ágygal. Naponta 300 beteg lépi át a kórház küszöbét. Évente csaknem 90.000 beteg veszi igénybe a kórházi ápolást, igen jelentős része díjmentesen.

A csonkaországban ezidőszerint 291 kórház van 47.000 ágygal. A székesfőváros egymagában a kórházi ágyak közel 17 %-át tartja fenn. A 11 fővárosi közkórházakban több mint 100 tisztviselő, 300 orvos, 1100 ápoló s ápolónő és 900 egyéb munkás dolgozik állandóan. Ez évente 13—14 millió pengőbe kerül a fővárosnak, és ezzel szemben kórházi bevétele 11—12 millió pengő. A főváros egyébként 1938. évre közegészségügyre 16,562.071 pengőt irányzott elő: kórházi kiadásai háztartási összes kiadásainak 10 %-át teszi. Ezzel szemben 1907. évben e címen csak 469.901 pengőt adott ki, ami összes kiadásainak csak 1.13 %-a volt.

A közegészségügyi tevékenység a vidéki városokban is hasonló területen, bár szűkebb körben mozog, mint a fővárosban. A törvényhatósági városok 1938. évben közegészségügyi kiadásokra 2,181.738 pengőt, összes kiadásuk 4.8 %-át, a megyei városok pedig 2,604.627 pengőt, összes kiadásuk 5.8 %-át irányították elő. Ez összegek a visszacsatolt felvidéki városok adatait magukban nem foglalják. Az 1907. évben a megyei városok e címen összes kiadásuk 1.64 %-ával, a thj. városok 1.29 %-ával terhelték csak meg átlagosan háztartásukat.

A magyar városok együttesen 1938. évben közegészségügyi címen 21,348.436 pengőt, átlagosan összes kiadásuk 8.4 %-át irányították elő. Ezzel szemben bevételeik előirányzata e címen 21,290.541 pengő volt, összes bevételeik 9.6 %-a.

A magyar városoknak a *műveltség* érdekében végzett munkájára jellemző, hogy saját erejükből nagyszámú elemi iskolát, középiskolát és sok speciális tanfolyamot tartanak fenn. Saját létesítményük 23 múzeum, 13 zenekar, 52 könyvtár és nagyszámú városi zeneiskola, azonkívül pedig sok iskola fenntartásához jelentős összeggel járulnak hozzá. Hazánk mai területén összesen 60 színház van, 19 Budapesten és 41 vidéken. Ez utóbbiak közül 39-et támogatnak a városok, Budapest pedig egy színház fenntartásán kívül két állami színházat is jelentős összeggel támogat. Szeged az utóbbi években páratlan sikerrel megrendezett szabadtéri színjátékokkal, nagy kulturális és művészi munkát végez.

Budapest mellett Pécs, Debrecen és Szeged városokban vannak még tudományos egyetemek. Sopronban a bánya és erdőmérnöki kar talált helyet, Miskolcon, Kecskeméten, Egerben jogi főiskolák vannak, Magyaróvár pedig a gazdasági akadémiának ad helyet. Pápa, Sáropatak, Debrecen, Eger, Vác, Székesfehérvár jelentős művelődési gócpontok. *A komoly* zeneápolásra a magyar

városokban 73 zenekar működik, közülük 13 város teljesen maga tartja fenn a zenekart, a többieket a városok csak támogatásban részesítik. Az első fokú zeneoktatást legnagyobb részt a városok saját maguk szervezték meg. Művészetek fejlesztésének céljaira is a legtöbb esetben a városok által támogatott művészi egyesületek szolgálnak. A városok egymás között szívesen cserélik ki idevágó gondolataikat; a Magyar Városok Országos Szövetsége kultúracsere-akciót hívott életre.

A *történeti műemlékek* megőrzésében is fontos a városok szerepe. Budapestnek, Egernek, Kőszegnek középkori várai szépen restaurálva megmaradtak, s fejlett hadi és építészeti technikát igazolnak. Székesfehérvárott a Szt. Anna kápolna áll még, ennek falait 1480-ban kezdték rakni, kb. ugyanezen időre viszi vissza eredetét az esztergomi Bakóc kápolna is, amelyhez annak idején páratlan szépségű épületek csatlakoztak. Ebben a században épült a Gyulai vár, az egyetlen, amelynek romjai még fennállanak. Vácott is nagyon szép renaissance épületek voltak, de csak romjait ismerjük, míg Kalocsán a gyönyörű székesegyházatot ötször rombolták le a törökök, és csak régi kövek, művészi faragásai őrzik emlékét.

A legtöbb építészeti emlék a XVIII. századból való, és minthogy ennek a kornak leginkább a barokk volt az ízlése, a magyar városok legtöbbje barokk épületekben tudja múltját bemutatni. Kalocsa romjait Kollonich érsek kezdi eltakarítani, és egyben megindítja a főszékesegyház építkezéseinek munkáját, amelyre ennek a kornak legnevesebb építészt nyeri meg. Az idősebb Fischer von Erlach tervei szerint épült székesegyház építkezését maga a nagy művész fia irányította. Már 1735-ben csodájára jártak a kalocsai székesegyháznak. Amikor Mária Terézia megalapítja a szombathelyi püspökséget, páratlan szépségű püspöki palota építését kezdi meg Szily János, az első püspök.

Patinás barokk templomok, szobrok, lakóházak és városházak mutatják ennek a kornak gazdag építkezéseit. Páratlan építési kultúrát igazolnak a győri, pécsi és szombathelyi püspöki városok régi templomai. Nagykanizsán egy 1758-ból való Szentháromság szobor, Sopronban számtalan családi ház és kisebb épületek, Pestszentlőrincen a Gloriette nevű kilátó, ahol az orosz cár, a porosz király, az osztrák császár találkoztak egy Grassalkovich herceg rendezte vadászaton, — mutatja ennek az időszaknak a kultúráját és városainknak fejlettségét. Az esztergomi bazilika építkezése 1822-ben kezdődik meg, és olyan páratlan orgonát építenek ebben, amely még ma is Európa legnagyobb orgonája. A szentély festménye a világ legnagyobb oltárképe.

Vácott is egy érdekes barokkstílusú székesegyház és a püspöki palota mellett több más épület s egy hatalmas diadalkapu mutatja, hogy nagy és fejlett város volt Vác már akkor is, és joggal illette a „magyar Grátz” jelző. Jászberény is több érdekes barokkstílusú lakóházat őriz. Kecskeméten a múlt érdekes emlékeit kétszer egymásután tűzvész pusztítja el, és a gyöngyösi-gótszti stílusú régi Szt. Ferenc rendű templom is annak áldozata lett.

A magyar városok a közoktatás érdekében jelentős áldozatokat hoznak. Magyarországon az 1935. évi hivatalos adatok szerint 1129 óvoda volt, és ezekben nem kevesebb, mint 1545 óvónő volt rendszeresen alkalmazva. Ebből a hatalmas számból nagy rész a városi és községi számlára fenntartott óvodákra jutott, mert 473 óvoda, 701 óvónővel volt községi, tehát közel fele az összes óvodáknak. A községi óvodák nagyságáról számottevő képet kapunk egyébként akkor is, ha a több óvónővel dolgozó óvodák számát vesszük szemügyre. Megállapítható, hogy 4 óvónővel, egy állami óvodától eltekintve, csak a községi óvodák dolgoznak, a városi és községi kézben tartott óvodák között a legtrikább az egytanerős intézet. A magyar városok az óvoda ügy céljaira rendes költségvetéseik keretében az 1935. évi hivatalos adatok szerint nem kevesebb, mint 2 millió pengőt áldoztak, és ezenfelül a más intézmények s testületek óvodáinak költségeihez is több mint százezer pengővel járultak.

Az *elemi* iskoláknak viszonylag kisebb száma volt már a városok kezében. Az 1935. évben 6.893 elemi iskola működött, ezek közül 825 volt községi kézben, és az elemi iskolában tanítók száma 19.563, ezek közül azonban 3.502 volt városi alkalmazott. A magyar városok az elemi iskolák fenntartására is jelentős összegeket költöttek, a személyi kiadások összege 1936-ban 9.1 millió pengő, a dologi kiadások összege 2 millió pengő és ezenkívül a városok több mint másfél millió pengővel járultak más hatóságok által fenntartott iskolák költségeihez.

A *tanonc iskoláknak* nagyobb többsége a városok kezében van. 393 tanonciskola közül 304-et a városok és községek tartottak fenn, 26 kereskedőtanonciskola közül pedig 24 volt városi. A városoknak a tanoncoktatás érdekében végzett kiadásai is igen tekintélyesek. Iparostanonciskolák céljaira a városok közel két millió pengőt költenek, és ezenfelül további százezer pengőt megközelítő összeggel támogatnak egyéb, nem városi tanonciskolákat.

Nincsen vezető szerepük a városoknak, de számottevő a tevékenységük a *polgári iskolák* fenntartásánál is. Magyarországon a vizsgált időszakban 407 polgári iskola dolgozott, ezek közül 102 városi kézben volt. A városok polgári iskolákra történt kiadásainak összege megközelíti a 6 millió pengő összeget is, amelyen felül további fél millió pengővel járulnak a városok más iskolafenntartók polgári iskoláinak fenntartásához.

A *szakoktatás* terén a városoknak különösen fontos szerepük van. A felsőkereskedelmi iskolák nagyobb többsége van városi kézben. 49 iskola közül 25 városi volt, és 32 szaktanfolyam közül 12. A kereskedelmi iskolák céljaira kiadott városi összegek ismét két millió pengőt haladnak meg.

A *középiskolák* fenntartásánál a városoknak már nincs olyan jelentős szerepük. Az ország területén 166 középiskola volt, ezekből csak 10 volt városi kézben, ellenben a városok ismét jelentős összegekkel támogatták az államot, felekezeteket és egyéb intézményeket az iskolák és így a középisko-

lák fenntartásában. Városaink kiadása a saját középiskoláik után 1936-ban 1.3 millió pengőnél több volt, ezenkívül pedig a városok 300.000 pengőnél nagyobb összeggel járultak hozzá más iskolafenntartók kiadásaihoz.

A magyar városok azonban nemcsak a közoktatásügy érdekében hoznak áldozatokat, hanem az *általános közművelődés* előmozdítása érdekében is. Az iskolán kívüli népművelés munkájában jelentős feladatokat vállaltak a városok. Erre a célra $\frac{1}{4}$ millió pengőt meghaladó összeget fordítottak 1936-ban, e mellett $\frac{3}{4}$ millió pengővel támogatták a zeneiskolákat, illetőleg részben maguk tartják ezeket fenn. A könyvtár ügyre városaink ugyancsak $\frac{3}{4}$ millió pengőt költöttek, közel ilyen összeg jutott a színházak céljaira is, de a pénzügyi nehézségek ellenére találtak városaink arra is módot, hogy szobrokat, műemlékeket vásároljanak, ezeknek fenntartásáról, stb. gondoskodjanak, és a különböző városokban lévő közművelődési egyesületek munkáját is elősegítsék. Ezen utóbbi célok érdekében a városok nem kevesebb mint $\frac{1}{2}$ millió pengő összegű áldozatot hoztak a jelzett évben.

A magyar városok 1938. évben Budapesttel együtt, de a visszacsatolt felvidéki városok nélkül 255.5 millió pengő összes kiadásából *a kultúr fejezetre* nem kevesebb mint 42.5 millió pengő jutott, azaz az összes kiadásoknak 76.7 %-a. Érdekes, hogy a magyar városok a kultúra érdekében mindenkor ilyen jelentős áldozatokat hoztak, és az így 1908-ból rendelkezésemre álló adatok szerint a városok ekkor összes kiadásainak 10.7 %-át fordították a kultúrtörékvések nemes céljaira. 1908-ban a városi polgárság fejátlagára 2.51 korona kiadás esett a kulturális célok szolgálata fejében, addig 1938-ban közel 14 pengővel számíthatjuk ezt átlagban. A kiadások összege tehát legalább is megötszöröződött, és a városok a mai pénzügyi nehézségek között valóban nagy áldozatot hoznak a kultúra érdekében.

Érdekes megfigyelni azt, hogy melyik város mennyit költ közoktatása és közművelődése érdekében. Budapesten a fejátlag 1937. évben 26.80 P, ezzel szemben Csongrádon mindössze 1.88 pengő. A városok közül nagyon érdekesen emelkedik ki *Székesfehérvár*. A város nem kímél áldozatokat, ha kultúrájáról van szó. Ezen város összes kiadásainak nem kevesebb mint 20.9 %-a jutott 1927-ben erre a fejezetre, ami egészen kivételes mértékű áldozat. Látható tehát, hogy a város vezetőségében is megvan minden törekvés, hogy Fehérvár a kultúra centruma, valóban iskolaváros legyen.

Hogy Fehérvár kulturális kiadásai mennyire számottevők, arra fényt vet, hogy a sorban következő Rákospalota összes kiadásainak 18.1 %-át fordította iskola- és kultúrérdekek szolgálatába. Fehérvár minden egyes lakosa 10.20 pengővel járult az iskolaügyi kiadások fedezetéhez, ami igen tekintélyes összeg, mert ennél többet csak Budapest és Pécs polgársága tudott áldozni, de utóbbi is csak 10 fillérrel haladja meg Székesfehérvár polgárságának áldozatkészségét.

A városok szociális munkája. Az 1900-as évek elején vált érezhetővé a

főváros és a vidéki városok ipari fejlődésének természetes következménye a vidéki földmunkások, napszámosok városokba való nagymértékű beözönlése. Ezeknek számára megfelelő számban kis lakások nem állottak rendelkezésre. A későbbi gazdasági válság a városokat különösen sújtotta. A városok polgárságának jelentékeny része először vált munkanélkülivé, s e mellett mind súlyosabban volt érezhető a lakáshiány. A gazdasági válság következtében a csökkenő városi jövedelmekkel ellentétes arányban emelkedtek a városok szociális szükségletei.

A magyar városok szociálpolitikájukkal a társadalom három csoportjával foglalkoznak: a) munkaképtelennel, b) a csökkent munkaképességűekkel és c) a munkaképes, de segélyezésre utáltakkal.

A székesfőváros megpróbálta a nemzetgazdasági élet vérkeringésébe beilleszteni a munkaképteleneket azzal, hogy családokhoz vidékre kihelyezte őket, és rajtuk keresztül egyes vidékekre irányítottak bizonyos mérvű gazdasági forgalmat. A csökkent munkaképességűek csoportját a főváros s ennek nyomán egyes vidéki városok, visszakívánják vezetni a munkapiacra, a gazdasági életbe oly módon, hogy munkaképességük csökkenésének mérvét szociálpolitikai védelemmel kívánják pótolni. A munkaképes munkanélküliek csoportját a városok munkaalkalmak teremtésével fokozottan kivonják a közjétékonyság területéről, az általános szociálpolitika területére.

A szociális segítő munka terén nagy áldozatokat hoztak a városok a kislakás építés tevékenység terén. A főváros kislakásépítő tevékenysége 1909-ben indult meg. A világháború kitöréséig 24 fővárosi kislakásos bérház, egy kislakásos műhelybérház és 20 földszintes épületből álló telepépület, összesen kb. 4.700 nagyobbrészt szoba-konyhás kislakás épült. A világháború után még fokozódott a lakásínség. A kislakásépítést tehát a főváros folytatta, 1925-től 1931-ig közel 3.000 fővárosi kislakás épült. 1933 —1935. években létesítette a főváros az ú. n. városszéli telepet 204 drb. szobakonyhás lakással. 1937—38. években a főváros kereken 1000 szükséglakáson kívül — amelyekkel a hajléktalanok elhelyezését kívánta megoldáshoz juttatni, 820 drb. szoba-konyhás kislakást épített. Budapest ezidő szerint 9.892 saját építésű fővárosi kislakással rendelkezik. E lakásoknak a bére a magánforgalomban érvényben lévő lakásbéreknél lényegesen kisebb. Ez a bérkülönbözlet az egyes lakástípusok szerint kb. 10—30 %-ig terjed. A fővárosi lakásviszonyok alakulása ma sem kielégítő, miért is a főváros újabb 3000 kislakás építését határozta el.

A kislakásokban a hiány, ha kisebb mérvben is, de a vidéki városokban is jelentkezett. Ezért a vidéki városok is nagyobb arányú kislakás építési tevékenységet fejtettek ki. Különösen erőteljes akcióba fogtak a vidéki városok a sokgyermekes családok lakásellátása érdekében. Előttünk áll Székesfehérvár ily irányú terve, amely négy épületnek elkészítésével már meg is indult. Ezt a megoldást építkezési vonatkozásai miatt is meg kell említeni, mert ebben az építész biztosította azt, hogy aránylag kevés hely felhasználásával is

ki tudja elégíteni a sokgyermekes családok nagyobb térszükségletét. Az idős keresetképtelen személyek lakásellátása terén szép eredményeket ért el Pécs városa, ahol a szegénytelep lakóinak összes munkája csökkenti a fenntartás költségeit.

Városaink saját pénztáruk terhére 14 önálló *népkonyhát* tartanak fenn, viselik az anya és csecsemővédelemmel járó kiadásoknak minden dologi részét, 13 város pedig a személyi költségekhez is jelentős összeggel járul hozzá. Ezenfelül külön gyermekvédelmi szerveket tart fenn 19 város, 21 városban ezenkívül külön iskolai jótékonyági intézmények is vannak. Megvan azonban a napközi otthon intézménye is, amelynek az a célja, hogy a munkában lévő szülők gyermekei ne legyenek züllésnek kitéve. Ezekben a napközi otthonokban a gyermekek ebédet is kapnak, és a szellemi művelésükkel is behatóan foglalkoznak. 17 város a saját költségén tart fenn ilyen napközi otthonokat, míg 5 város csak az állam vagy más társadalmi szerv által fenntartott otthon kiadásaihoz járul hozzá.

Az *árvaházak* száma hazánkban 56, ezeknek nagyrésze felekezeti vagy egyesületi, amelyeknek költségében 6 város hozzájárulása is bentfoglaltatik. 6 városban az árvaházak fenntartásának minden költsége a várost terheli.

Az idősebb és megrokkant keresetképtelen személyeket a *városi szegényházakban* tartják el. 46 városunkban található szegényház, és ezeknek minden költségét az illető város viseli. 5 más városban a szegényházat emberbaráti társaság tartja fenn, és azoknak csak költségeihez járulnak az illető városok hozzá. Ezen felül 4 városban található menhelyek, 3 városban pedig nép-szállók.

A városok szociális erőfejlesztésére vall, hogy az 1938. évi összes kiadásainak 7.7 %-át fordították szociális munka érdekében, és a városi polgárság fejenként 6.15 P-vel járult ezekhez a terhekhez. Ha a világháborút megelőző esztendőkkel hasonlítjuk össze a helyzetet, akkor különösen szembevetünk, hogy míg 1908-ban mindössze 2.6 %-a a városi kiadásoknak és fejátlagban csak 2.51 korona volt szükséges a szociális munka folytatására, addig a kiadások összege az elmúlt 30 esztendő alatt közel megháromszorosodott, és így már sokkal nagyobb arányú terheket kell a városoknak a szociális munka költségeiből viselniük.

Érdekes, hogy az erősen iparosodott városokban a szociális terhek sokkal jelentősebb mértékben jutnak kifejezésre, mint a mezőgazdaságiakban. A lakosság számához viszonyítva a legtöbbet Budapest népe költött szociális célra, fejátlag 13.40 P, ezzel szemben sok városunk csak 1 P-ön aluli összegekkel tudott a szegények segítségére lenni. Székesfehérvár a maga 3.27 filléres fejátlagával nagyon is jó helyet foglal el. Összegeként a városok népjóléti és szegény célra az alábbi összegeket költik: A szegénysegélyezésre kiadott összes városi kiadások 17 és egynegyed millió pengőt értek el. Ennek legnagyobb része kifejezetten szegénysegélyezésre jutott, mert hat és

félmillió pengővel természetbeni segélyeket adtak a városok, amelyhez járult még további egy millió pengőt meghaladó összeg, mint pénzsegély.

A *szegénybetegek* kórház- és gyógyszerellátása kerekén 1 millió pengős kiadást jelentett a városoknak. A szegényházak közel két és fél millió pengőt emésztettek fel, a különféle jótékonyági egyesületeknek adott segélyek és támogatások újabb egynegyed millió pengőt kívántak.

A *népkonyhák kiadása* 100.000 P-t megközelítő összeg, az anya- és cse- csemővédelem érdekében ötnegyed millió pengőt áldoztak városaink, és így az e címen felmerülő szükségletnek legnagyobb részét vállalták magukra. Az iskolai jótékonyág félmillió pengőt, a napközi otthonok több mint egy mil- lió pengőt igényeltek, az árvaházak részére fél millió pengőnél nagyobb ösz- szegeket fordítottak.

A *hajléktalanok menhelye* ügyében újabb 200.000 P-ös összeget kellett kiadni, amihez 100.000 P költség járul a népszállók címén. Jelentős terhet vállaltak magukra a városok akkor, amikor a hatósági munkaközvetítést is városi feladattá minősítették.

A városok Budapesttel együtt szegényügyi és népjóléti célra az 1938-ik évben összesen 19,670.523 P-t irányoztak elő, amely összeg az ezévi előírány- zati összes kiadásainak átlagosan $y.y\%$ -át teszi.

Azok a városok, amelyek az *idegenforgalom* gazdasági, kulturális és szo- ciális jelentőségét felismerték, és amelyek rendelkeznek olyan vonzóértékkel, érdekességgel, hogy idegenforgalmi városokká váljanak, igen szép munkát vé- geztek ezen a téren. Mindenek előtt biztosították utasellátó ipari felkészült- ségüknek megfelelő színvonalát: szállodákat, panziókat építettek, illetve ezek- nek építését és korszerű felszerelését elősegítették. Képzették helyi nevezete- sebb vonzó értékeiket, különösen fürdőiket, hévforrásaikat. Biztosították a jó közlekedési lehetőségeket, főleg javították a városba vezető utakat, kiküz- dötték a legcélszerűbb vasúti és autóbusz összeköttetéseket. Ápolták a városhoz tartozó tájat, pl. Debrecen a Hortobágyot, Kecskemét a bugaci pusztát, Pécs a Mecseket és a környező fürdőket, Miskolc Lillafüredet, Görömböly-Tapolca fürdőt, stb. Ezenkívül sok olyan város van, amely az év bizonyos szakában különféle vonzó idegenforgalmi eseményeket rendez meg. Híresek a szegedi és pécsi szabadtéri játékok, azután különféle ünnepi heteket rendeznek, mint pl. a kecskeméti „Hirös Hét” és más hasonló programmsorozatok.

Sok város megértette a népművészetben és népviseletben rejlő értékeket, mint pl. Kalocsa, Kiskunhalas, Turkeve, Balassagyarmat, amelynek különleges palóc népművészetét Amerikában olyan jól ismerik, mint nálunk.

Vannak magyar városok, amelyek vidéki szépségükkel, érdekességükkel vagy sajátos értékű történelmi levegőjükkel vonzanak, mint pl. Sopron, Esz- tergom, Veszprém és főleg vendéglátó városunk Székesfehérvár.

Azt kell azonban tapasztalnunk, hogy ezek a városok önmagukra ha- gyatva, egyenként nem képesek elérni a megfelelő eredményeket. Munkájuk-

ban sok volt a rendszertelenség és az összhang hiánya. Ezért éppen a Városok Szövetsége volt az, amely a különböző idegenforgalmi tevékenységet egymással összhangba hozta, és meggyőzéssel sikerült elérnie, hogy egyik város idegenforgalmi programja ne üsse a másikat.

Nagy feladat a vidéki városok *propaganda* tevékenysége. Egyes városok erejüket meghaladó mértékben, gyakran szerény eszközökkel is, igen hathatós és eredményes propagandát fejtettek ki. Prospektusokat, plakátokat nyomattak, azokat terjesztették, és komoly, maradandó irodalmat is adtak ki városukról, környékükről. Különösen szép sikereket mutathat fel ezen a téren éppen Székesfehérvár, amelyet nagyon sokan megszerettek a róla megjelent könyveken keresztül. Nagyon szép propagandát, hathatós prospektusokat és plakátokat adtak ki Szeged, Pécs, Sopron, Debrecen, Eger és még sok más város. Azonban a szépség és érték ellenére is az ilyen külön-külön végzett propaganda tevékenység mégis csak elvész abban a propaganda hullámban, amellyel hazánkat a külföldi idegenforgalmi helyek és országok árasztják el. Így a belső forgalom ezideig még nem erősödhetett meg a hozott áldozatoknak megfelelő arányban. Igen sok városnak van *idegenforgalmi hivatala* és utazási irodája is, amely a helyi feladatokat látja el. Azonkívül a Városok Szövetsége kezdeményezésére is megalakult sok helyen a *helyi idegenforgalmi bizottság*, amely a helyi társadalom és sajtó, valamint a hivatalos tényezők közös munkájával végzi el a város és környék idegenforgalmi értékeinek feltárását, hozzáférhetővé tételét, propagálását, és gondoskodik vonzó attraktív helyi programokról, eseményekről is.

A városok vezetői szomorú tanúságtételt tehetnek arról, hogy a világháború s az azóta eltelt történelmi jelentőségű idők rendkívüli politikai és gazdasági eseményei a városok *gazdasági helyzetére* minő nyomasztó hatással voltak. Tehetetlen szemlélői voltak, hogy az évekig tartó háború gazdasági és pénzügyi rombolásai a városok pénzügyi alapjait mennyire nem kímélték. Az államkormányzat az önkormányzati gazdálkodást szabályozta, hatékonyabb kormányhatósági felügyelet alá vonta, új típus megteremtésével a hitelszerzést is lehetővé tette, másrészt a városok bevételeit is fokozta és az államkincstárból rendkívüli segílyt is adott. E segítések révén a már-már agonizáló városi élet megélénkült, a regeneráló munka meg is indult, egypár év múlva azonban — sajnos — a városok pénzügyi helyzetében ismét oly feszültség állott be, amelynek következtében a szervezetük vérszegénnyé vált, s így nemzeti hivatásuknak a legnagyobb erőfeszítés mellett is alig tudott megfelelni.

A városok vagyonának egy tekintélyes része az *üzemekben* van. Az 56 magyar városban 273 városi üzem van és 52 oly műhely, amely a kézműves ipar kereteit nem haladja meg. A 273 üzem közül 117 élelmiszerüzem, javarészt közvágóhíd vagy vízmű. Elektromos áram termeléssel 29 vállalat, gázgyártással 7 vállalat foglalkozik. Van 20 egyéb ipar keretébe tartozó üzem,

közülök 11 téglagyár. 8 városi üzem bányaművelésre terjed ki, rendszerint kőbányák ezek. 9 üzem foglalkozik kereskedelmi tevékenységgel, közülök 6 hirdető iroda. 13 városi pénzügy és zálogház, 18 közlekedési üzem és 28 közegészségügyi üzem van a városokban. Ezen 28 vállalat közül 17 fürdő, 3 fürdővel kapcsolatos szálloda. A kultúrát 19 városi tulajdonban lévő üzem terjeszti, ezek főként városi kézben lévő mozgókép színházak. A 273 városi üzem közül csak 51 olyan van, amely eredetileg magánkézben volt, a többi a városok a maguk erejéből létesítették. A városi üzemekben fekvő vagyon 973 millió pengő volt az 1931. év végén. Ezen üzemek összes bruttó bevétele ugyanebben az évben 242 millió pengő volt. A magyar városok összes vagyona az 1933. év végén 2.780 millió pengő volt. Az ezt terhelő 971 millió pengő tartozásból 309 millió pengő esik az önálló vagyonkezelésű intézményekre. A városok vagyonának értéke az 1913. évi értékekhez viszonyítva Budapesten 795 millió pengővel, a thjf. városoké közel 174 millió pengővel, a megyei városoké pedig közel 192 millió pengővel emelkedik. Ez emelkedés pedig annál megnyugtatóbb, mert az a jövedelmező vagyonnál mutatkozik nagyobb-résben. Ma úgy a törvényhatósági, mint a megyei városoknál a jövedelmező vagyon az összes vagyon értékének 70 %-át átlagosan meghaladja. Ezzel szemben az adósságterhek, az 1913. és 1933. évi eredményeket szembeállítva, Budapesttől eltekintve számbavehető többletet nem mutatnak.

A *vagyon és tartozás* aránya tehát a múlthoz viszonyítva lényegesen kedvezőbb, amennyiben a tartozás a vagyonnak a törvényhatósági és a megyei városoknál közel 25 %-a. A városok eladósodása tehát nem mutat aggasztó képet annál is inkább, mert a kölcsönszolgálat összege Budapesten az 1938. évben 20,802.248 pengő, a thjf. városokban 6,833.397 pengő, a megyei városokban 5,201.806 pengő, összesen tehát 32,837.451 pengő, mindenütt kisebb mint az 1913. évben, s e kölcsönszolgálati összegeknek a kölcsönből létesített beruházási jövedelmei kellő fedezetet nyújtanak.

Mindezek ellenére a *városok hitelügyi helyzete* mégis nehéz, és pedig három okból; először, mert Budapest és a vidéki városok 1933. évi zárszámadás szerint összesen 415,220.603 pengő hosszúlejáratú kölcsönéből megközelítő pontossággal 340,616.605 pengő külföldi és 75 millió pengő belföldi kölcsön, s bár a kormány a 450/1933. P. M. sz. rendeletével a valutanehezőségekre tekintettel e kölcsönök törlesztését felfüggesztette, a külföldi kölcsönök rendezetlenek s azok rendezéseinek nehézségeivel a jövőben számolni kell. A másik nehézség oka az, hogy a városok hitelszerzési nehézségek folytán drága függőkölcsönök voltak kénytelenek igénybe venni. Budapestre az 1936. évben 50,260.694 pengő függőkölcsön esik, amelyből 16 millió forgótőke gyanánt igénybe vett hitel, kizárólag a vidéki városokra 64,371.800 P függőkölcsön nehezedik, különösen az utóbbiak nagy részének igen magas a kamatszázaléka. 30 milliót meghalad az a függőkölcsöntartozás, amely után 7—9 ½ %-ot meghaladót fizetnek ma is az érdekelt thjf. és megyei városok. Súlyosítja a

helyzetet, hogy a tartozásból több millióra rug azon kölcsön összege, amelynek visszatérítése sürgős jellegű, s e gond terheli a városokat akkor, amidőn 1934. évi zárszámadásuk szerint kiegyenlítésre váró kiadási hátralékaik összege 49,472.300 pengő, amely az utóbbi években aligha csökkent.

E helyzetből ered a hitelügyi bajok harmadik oka, az nevezetesen, hogy a városok újabb kölcsönhöz vagy nem vagy csak igen nehezen tudnak jutni, s még a fizetőkészségük fenntartása céljából szükséges forgótőkét sem tudják a legtöbb esetben kölcsönképpen megszerezni.

Ezekre a bajokra világítanak rá a városok *háztartási mérlegei*. Budapest 1930. évi háztartási kiadási előirányzata 194,851.715 pengőről 16,629.605 pengőre; a thjf. városoknál ugyanezen évekről az 55[^]37.377 pengő kiadási előirányzata 44,482.688 pengőre, a megyei városoknál az 55,157.031 pengő összes kiadás 44,762.509 pengőre esett; végeredményben tehát a városok 305,646.123 pengő összes kiadási egész előirányzata 255,484.803 pengőre zsugorodott, tehát 50,161.321 pengővel csökkent. Budapest esetében a kizárólag állami feladatok ellátásának költségei az összes kiadásoknak közel 13 %-át teszik. Pedig a városoknak még újabb kiadások terhével kell számolniok. így a tűzrendészet szervezése, közegészségügy fejlesztése, a számvevőség államosítása, a légoltalom, stb, a városokat újabb kiadások elé fogja állítani.

A vérszegény költségvetések kereteihez illeszkedtek a bevételek. Míg azonban a városok háztartási összes kiadásai az 1930. évvel összehasonlítva 50 millió pengő csökkenést mutatnak, s a háztartási bevételeknél a csökkenés csak 22 millió pengő az 1938. évben, mégis a város lakosságára nehezede közterhek nemcsak aránylag, de összegszerűleg is emelkedtek, amennyiben a községi pótdadó kivetési összege az 1930. évi 27,998.624 pengőről az 1938. évben már 42,319.252 pengőre emelkedett, amellyel együtt a közszolgáltatások a városi összes bevételeknek átlagosan 45 %-át teszik. Mutatja ez, hogy a városi háztartás a múlthoz képest még jobban közszolgáltatásokra alapozódik, s az adómértéke nemcsak nem illeszkedett a mind jobban rosszabbodó kereseti viszonyokhoz, de azzal fordított arányban emelkedett. A községi pótdadó kivetési százaléka, amely az 1930. évben 17—100 % között volt — az 1938. évben 50—135 % között, az 1939. évben pedig az előirányzat szerint 50—168 % között, a megyei városokban 50—189 % között mozog.

E szembevető pénzügyi eredmények bizonyoságot tesznek a mellett, hogy az 1936. évi XXVI. t.-c. alapján foganatosított szanaló intézkedések céljukat nem érték el. A cél ugyanis az volt, hogy a kiadások leszállításával lehetővé váljék a közterheknek a kereseti viszonyok rosszabbodásával arányos mérseklése.

Háztartási bajok okai. A baj gyökere után kutatva a rendelkezésemre álló adatok azt mutatják, hogy az általános igazgatás költségei az 1930. évi összes kiadás 28 %-áról átlagosan az 1938. évi összes kiadás 30 %-ára, megyei városokban közel 40 %-ára emelkedett, s a városépítési költségek 17

%-áról 16.2 %-ra, illetve átlagosan 14.9 %-ra, a vagyongazgatás költségei 9 %-ról 5 %-ra csökkentek, ellenben a közegészségügyi kiadások az 1930. évi összes kiadás 4 %-ról az 1938. évben az összes kiadás 8.4 %-ra, a szegényügyi és népjóléti kiadások 4 %-ról közel 8 %-ra, a közéletmelzési kiadások 2 %-ról 3.5 %-ra és a hitelügyi kiadások 11 %-ról 13 %-ra emelkedtek. A népgondozás, szegényügyi, népjóléti, közéletmelzési és hitelügyi kiadások, tehát azok, amelyek a szükségletet fokozatosan annyira növelték, hogy a pénzügyi egyensúly fenntartása érdekében a közszolgáltató képesség mind nagyobb igénybebevételehez kellett folyamodni.

A városok helyzetének nehézségeit tehát nem jelentéktelen módon az a kormányzati törekvés idézte elő, amely az állami feladatokkal járó terhek rendszeres áthárításában nyilvánul.

A városgazdálkodást természetesen a hitelügyi kiadások eltolódása is megnehezíti, azonban nem azért, mintha az adósság összege nagyobb volna mint a békében, hanem, mert a velejáró teher a békebelit jelentékenyen meghaladja. A békeévekben az évi hitelszükséglet a vidéki városokban 12.9 millió pengő volt, ma a hosszúlejáratú kölcsönök törlesztési összegeit nem is számítva, tisztán a kamatterher a thjf. városokban 6,268.200 pengő, megyei városokban 4,676,094 pengő, összesen tehát közel 11 millió pengő. Budapesttel együtt a városok hitelügyi terhe az 1938. évi előirányzat szerint 32 millió pengő. A hiba tehát ott van, hogy a városok a békebeli 5 % helyett, függőkölcsöneik után nem egy esetben 8 %-ot is meghaladó kamatterhet viselnek.

A függőtartozások kamatai és költségei 6 millió pengőt meghaladó összegre tehetők, ami átlagosan közel 7 %-os kamatozásnak felel meg. A pénzügyi mérleg egyensúlyát ezenkívül különösen zavarja, hogy az állam által átengedett jövedelmek fokozatosan visszavonatotnak vagy elsorvasztatnak. Állami hozzájárulások, megtérítések csökkentettek, a borfogyasztási adó felére való leszállításával több mint 6 millió pengő, a forgalmiadó fázisrendszerének kiterjesztése folytán 14 millió pengő veszteség érte a városokat, és mindezek pótlásáról legalábbis a vidéki városokban intézkedés mindeztideig nemcsak hogy nem történt, de a jövedelem elvonás folyamata tovább tart. Most van napirenden a városi vámsorompók megszüntetésének ügye. Ez a pénzügyi irányzat természetesen odavezetett, hogy a városok háztartásának egyensúlyban való tartása a legnagyobb erőfeszítést igényli, s a túlfeszített községi adózás mellett is a városok nemcsak erőtlenekek a nemzeti újjáépítés szolgálatára, de a helyi szükségletek kielégítése is kimeríti őket, s így a városok hanyatló erejének fokozása a magyar nemzet problémájává vált.

A városok gazdálkodásának egészségesebb mederbe való terelése céljából szervezeti változtatások, személyzeti létszámcsökkentés, különböző mellékjórándóságok szabályozása és megszüntetése, közüzemek összevonása, átalakítása rendeltetett el, s egyidejűleg a kormányhatósági felügyelet is hatékonyabbá

tétetett. A jelenlegi súlyos helyzetben azonban a városok pénzügyi egyensúlyának biztosítására ez intézkedések nem elegendők.

A városok háztartásának rendezését két vezető elvnek kell irányítania. Az egyik az, hogy az igazgatással járó közszükségletek és ezekkel együtt a közterhek ne emelkedjenek, hanem inkább alászálljanak, a másik az, hogy minden város legalábbis arányos megterhelhetése mellett bírja fedezni normális közigazgatási szükségleteit, és ilykép zavartalan és szabályos működésre minden egyes város képes legyen. A kiadások mérséklése céljából *a városok részéről*: a) céltudatos takarékosagra, b) előrelátó és tervszerű gazdasági és üzemi politikára; *a kormány részéről*: c) az állami feladatok folytatólagos és állandó áthárításának megállítására, s az eddig áthárított terhek fokozatos visszafejlesztésére, illetve ezek költségeinek megosztásával, pénzügyi kérdésekben az állammal szemben való viszony rendezéseire, d) a városi hitelügyek rendezésére van szükség.

A városok pénzügyi bajait előidéző okok között rá kell mutatnom *a városi igazgatásban* rejlő *hibákra* is, bár ezek kisebb mértékben előidézői az anyagi nehézségeknek. Sajnálattal kell megállapítanunk, hogy a városi igazgatási szervezet fejlődésében a haladó kor ütemét nem követi, a mai viszonyok gyors változásához alkalmazkodni nehezen tud, az élet aktualitásaira felkészülve nincs. A reformokra szükség van pénzügyi okokból is, mert a közigazgatás több helyen terjengős vagy túlságosan decentralizált, szertefolyó, e miatt a személyzeti létszám magas és költséges, másfelől az üzemgazdálkodás szervezése is célszerűtlen, nem egy helyen öncélú, árpolitikája hibás, ezért közgazdasági hivatásának nem mindenütt vagy nem mindenben felel meg.

Kétségtelenül legelsőbrendű feladat az, hogy a városok igyekezzenek maguk erejéből rendet teremteni a maguk portáján.

Az államháztartás egyensúlyának helyreállításáról szóló 1924. évi IV. t.-c. meghozatala és végrehajtása óta állandó a gyakorlat, hogy az állam a maga terhének egy részét átrakja a városok vállaira, és így az államháztartás egyensúlyának helyreállítása részben ennek a teheráthárításnak köszönhető. Az áthárított terhek között a postaköltségektől kezdve az iskolán kívüli testnevelésen keresztül az államrendőrségi kiadásokhoz való hozzájárulásig, az állami szükségleteknek egész sora szerepel. Az áthárított terhek összege a 32 millió pengőt meghaladja, ami a városok 1936. évre előirányzott összes szükségletének a közel 10 %-a. A városok pénzügyi rendezésénél tehát elsőrendű feladatnak kell tekinteni az állammal szemben való pénzügyi viszony rendezését.

A hitelügyek rendezése a következő nagy feladat. A városok hosszúlejáratú törlesztéses kölcsöneinek összege 415,220.603 pengő az 1933. évi állapot szerint, amelyből 340,616.605 pengő külföldi és 75 millió belföldi. A törlesztéses kölcsönből a vidéki városok egyesített városi kölcsöneire, az időközi törlesztéseket nem számítva, 84.9 millió pengő esik. Az első egyesített városi köl-

csön évi tőke- és kamattörlesztő terhe 9.73 %, a másodiké 9.365 % az árfolyamvesztés számításba vétele nélkül. Jelenleg a helyzeten könnyített ugyan a kormány 450/1933. P. M. sz. körrendelete, amely a külföldi kölcsönök törlesztését felfüggesztette, és csak az 5 %-os kamatnak pengőben való lefizetését tette átmenetileg kötelezővé, azonban — nem kell bizonyítani — ez a felfüggesztés a hitelezőre előnnyel nem jár, az adósra nézve pedig a valutakockázaton kívül teherterheléssel járhat.

Mindenesetre a politikai és gazdasági viszonyok változásával alkalmas kell keresni arra, hogy a külföldi kölcsönök előnyösen rendeztessenek.

Számszerű adatok igazolják, hogy a függőkölcsönök kamatterhei a jelenlegi országos pénzügyi és gazdasági viszonyok mellett is túlzottak. A külföldi városok is csak törvényhozási és kormányintézkedések segítségével tudtak hasonló terheiken könnyíteni.

A városok pénzügyi rendezésénél követendő második vezető elv az *önkormányzati közterhek* csökkentése. A községi adóztatás nemcsak szélsőségekbe csap át, de rendszerében is hibás. E hibák a következők: a) nem önálló; b) az állandó közigazgatási szükségletek fedezésére nyújt csak módot, a kiadások nem is cél szerint való megosztását nem teszi lehetővé, s így a szolgáltatás és ellenszolgáltatás, az érdekeltég elve alapján kifejlődése gátolva van; c) a pótdóztatás részben rögzített alapon nyugszik s e miatt a községi közteher megoszlása egyenlőtlen.

A feladat tehát a községi adózás oly céltudatos reformja, amely a megterhelés arányossá tétele mellett annak csökkentését lehetővé teszi. E célból elsősorban a szükségletek oly megosztási módját kell keresni, amely azok arányossá tételéhez s ezen kívül mérsékléséhez vezet.

A szegény-ellátás az intézeti ápolásban nem részesülő szegénybetegek, hülyék, süketnémák, vakok és nyomorékok gondozásának, felerészben a heveny fertőző betegségek ellen való védekezésnek, az iskolai és iskolán kívüli nevelésnek, a testnevelésnek, közútépítés és fenntartásnak, stb. költségei aránytalanul nehezdednek az egyes önkormányzati testületekre, a közteherviselés terén nagy egyenlőtlenséget eredményeznek, márpedig az e címen végzendő teendők ellátása állami feladat, ezek túl is nőnek az önkormányzati testületek feladatkörén, amiből folyik, hogy költségei az egész ország területére egységes terv szerint egyenletesen osztandók el.

A szükségletek csökkentésén kívül könnyebbülés volna elérhető a költségek egy részének az érdekeltég vállaira való áthárításával. Az önkormányzati adóteher kirovásánál az érdekeltég a legtöbb helyen nincs kellőleg számbavéve, vagyis egyes kiadások nincsenek az érdekeltég mérvei és arányai szerint elosztva. Ilyenek a városrendezési, közlekedési, útlétesítési és fenntartási, közbiztonsági, állategészségügyi, állattenyésztési, jótékonyági, végül egyes rendkívüli munkálatokra fordított kiadások.

A korszellem egyrészt az állami alapadók pótlékolásának üzen hadat, s

ennek helyébe az állami adókból való részletetést állítja, másrészt önálló és speciális adók és járulékokra kívánja a városi pénzügyeket alapozni. Az állampénzügyi politika különben részben már megbarátkozott a községi adózás reformszellemével, amidőn önálló adókat engedett át, s a forgalmi adóból való részesedést is lehetővé tette.

A városok segélyezésére és a városok *pénzügyi rendezéséhez* tehát az első lépés a forgalmiadó részesedés felemelése. Arra az esetre pedig, ha e rendezés után a városi terheknél még mindig aránytalanságok mutatkoznának, akkor az állami részről átengedett közszolgáltatások egy részéből és az eddig nyújtott készpénz segélyekből egy városi országos közigazgatási alapot kellene létesíteni, amelyből az eladósodott város segélyt kaphat azokra a kiadásokra, amelyek teljesítése a várost törvény, kormány- vagy szabályrendelet alapján terhelik.

A további *sürgős teendők* lennének: 1.) városi hitelügyek rendezése, különösen a rövidlejáratú belföldi tartozások rendezése, éspedig a lejáratí idő meghosszabbítása, a törlesztés felfüggesztése s a kamatláb mérséklése útján; 2.) a fizetőkészség fenntartása céljából a városoknak forgótőkével való ellátása; 3.) az áthárított terhek fokozatos visszafejlesztése; 4.) újabb teheráthárítások megszüntetése; 5.) a városi jövedelmek elvonásának megállítása, a forgalmiadó részesedésének felemelése; 6.) forgalmiadóból való részesedés felosztási módozatainak szabályozása.

A pénzügyi rendezés *jövő programjába* pedig a következők volnának felveendőek: 1.) Egyfelől az állam, másfelől a városok által végzendő feladatok és ezek költségei viselésének meghatározása, vagyis az állammal szemben fennálló pénzügyi viszony rendezése; 2.) egyes, az önkormányzati feladatkörön túlmenő, feladatok költségeinek az ország területére egységes elv szerint való elosztása; 3.) a községi adóztatás reformja, éspedig a kereseti adónak a házadóval való kicserélése útján. A községi pótdadó visszafejlesztésével egyrészt az állami adókból való részletetés útján, másrészt Önálló és főképp az érdekeltég elvi alapjára helyezett speciális adók és járulékok engedélyezésével a városi pénzügyek önállósítása.

A városi gazdálkodás rendjének biztosításához tartozik *a városi közüzmek szabályozása* is. Szükséges, hogy a közüzemek fogalma meghatározottassék, jogállása, igazgatása a városi igazgatás körébe való bekapcsolódásának módja, felügyelete, ellenőrzése törvényhozási úton szabályozottassék, és egységes vezetésük, központi irányításuk céljából országos üzemi gazdasági tanács állíttassék fel.

A városok célkitűzéseinek helyességétől, programjuk nagyvonalúságától, munkájuknak sikerétől függ, hogy nemzeti hivatásuknak, történelmi küldetésüknek meg tudnak-e felelni úgy, hogy a nemzet gyarapítsa erejét. Az állami politikának azzal a féltő gonddal kell tehát felkarolnia a városok érde-

keit, amelyet a nemzet erkölcsi, szellemi és anyagi megerősödésére irányuló productív munkájának jelentősége megkíván.

A városigazgatás növekvő gondjai és nehézségei a városi közszellem térhódításával küzdhetők le. Ennek elősegítése céljából a magyar városok 1935. évben szövetségbe léptek. A Szövetség a városok között az összetartozandóság érzetének erősítésével, az érdekkapcsolat szorosabbá tételével, a gazdasági, szociális és kultúrproblémák sikeres megoldása céljából együttes munkára való ösztönzéssel igyekszik hivatását betölteni. Állandó figyelemmel kíséri a városi élet problémáit, a várostudomány haladását. A Szövetség azért feladatának tekinti, hogy a városokat az őket érdeklő eseményekről kellő időben tájékoztassa, könnyítsen a városok gondjain, s a közéleti problémákat az egyetemes városi érdekek magasabb nézőpontjaiból vizsgálva, útmutatással szolgáljon azok mikénti megoldására nézve.

A magyar városi kultúrának egy-egy pillére már ezer évnyi mélységig ágyazódik bele az idő és történelem talajába, nem tudták onnan kidönteni Európa viharai. Ezeket a kultúrpilléreket erősítik, újakat építenek a magyar városok. Nagy örökség maradt ránk. Ezt szolgálják a városok nemcsak hazai, de a városok Szövetsége útján nemzetközi téren is. A nemzeti eszményekben való törhetetlen hit felkeltésével a magyar nép felemelkedésének akaratát erősítik, áldozatkész, lángoló magyar lelkiségét élesztik a jövő további nemzeti küzdelméhez. Mindezekért a magyar társadalom megértő támogatásában keresik és találják meg legszebb jutalmokat.